

PUBLIKACJE ZA ROK 2020

OPRAC. MARCIN WITKOWSKI

1. **1920-2020. Karol Wojtyła: św. Jan Paweł II. Urodziłem się w Wadowicach, Referat Obsługi Ruchu Turystycznego Urząd Miejski w Wadowicach, Gmina Wadowice, Wadowice 2020, 38 s., il., fot. kolor., mapa
oprawa miękka, 23,5 cm**

Przypadająca w 2020 r. 100. rocznica urodzin Karola Wojtyły – św. Jana Pawła II, najwybitniejszego wadowiczana, to doskonała okazja, aby przybliżyć miejsca z Nim związane w Wadowicach i okolicy. W rodzinnym mieście spędził pierwsze 18 lat życia, a więc dzieciństwo i młodość. To wadowickie środowisko było tym, które miało na Niego największy wpływ. Jak sam po latach wspominał:

„Zawsze mocno związany z miastem mojego dzieciństwa i wczesnej młodości, z miastem które mi dużo, bardzo dużo dało. Mam wrażenie, że więcej niżby dać mógł Kraków. Oddech miasta i oddech ziemi, pewna prostolinijność w sposobie myślenia i niewątpliwy fundament kultury”.

Niniejsza publikacja jest swego rodzaju wędrówką po miejscach bliskich sercu Świętemu z Wadowic. To sentymentalna podróż do czasów, gdzie urodził się i wzrastał Karol Wojtyła. Wydawnictwo prezentuje również historie rodzinne Wojtyłów oraz sylwetki postaci, które ukształtowały przyszłego papieża.

(1920-2020. Karol Wojtyła: św. Jan Paweł II, s. 3)

2. **Bieniasz Z., Lolek Złotempisany. Przyczynek do biografii Jana Pawła II, Towarzystwo Miłośników Ziemi Wadowickiej, Wadowice 2020, 543 [3] s., fot. kolor, mapy
oprawa twarda, 29 cm**

Obszerna i bogato ilustrowana ponad 600 zdjęciami publikacja poświęcona jest młodzieńczym latom przyszłego papieża Jana Pawła II na tle dziejów Wadowic. Szczegółowo opowiada dzieje rodu Wojtyłów – od wieku XVII przez przybycie rodziny do Wadowic, dzieciństwo i lata gimnazjalne Karola po wyjazd z ojcem do Krakowa w 1938 r.

Biografowie opisujący życie wybitnych jednostek zbierają informacje po wielu latach, znając bieg historii, syntetyczne opracowania badaczy, kierując się osobistym wyczuciem i zgoła inną mentalnością społeczną, która zmienia się z upływem czasu.

Dlatego trudno jest poznać prawdziwy obraz i warunki wzrastania, a taki opis jest zewnętrzny i mało emocjonalny.

Ja w swej książce staram się dać Czytelnikom materiał biograficzny i prowadzić ich tak by sami wyciągali wnioski, by ogląd wadowickiej, międzywojennej rzeczywistości był ich własny. Wtedy mogą wyrobić sobie pogląd jak kształtowała się osobowość, które uwarunkowania mogły być decydujące. Trzeba szukać tego co dochodziło do jednostki, co jej dotyczyło, co wpływało na jej postępowanie i rozwój. Trzeba indywidualnie wybrać te elementy, które istotnie oddziaływały. Może wtedy uda się zbliżyć w rejony małego świata jednostki, którą chcemy poznać.

(Od Autora)

Do książki dołączono płytę CD *Wywiady ze świadkami młodości Jana Pawła II*, zbiór relacji rówieśników z lat szkolnych i gimnazjalnych, sąsiadów i nauczycieli Karola Wojtyły.

3. Cielebon-Siwiec M., Dyrz R., *Mieczysław Kozłowski „Żbik” – „Bunt”*, Instytut Pamięci Narodowej, Wydawnictwo Libron, Kraków 2020, 56 s., il., fot. kolor. oprawa miękka, 20,5 cm

Wydana staraniem krakowskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej broszura poświęcona jest postaci ppor. Mieczysława Kozłowskiego (1923-1947), pochodzącego z Rzyk młodego żołnierza podziemia niepodległościowego, związanego najpierw z Tajną Organizacją Niepodległościową (TON), a następnie członka Oddziału Partyzanckiego „Orzeł Biały” NOW-AK. Ranny podczas walk z wycofującymi się Niemcami w Makowie Podhalańskim Mieczysław zbiegł z sowieckiego szpitala polowego, zagrożony aresztowaniem przez NKWD, i zorganizował oddział partyzancki, którym, pod pseudonimem „Żbik”, dowodził do października 1945 r. Po ujawnieniu przed Komisją Likwidacyjną „dla spraw byłej AK” w Białej szybko znalazł się na celowniku Urzędu Bezpieczeństwa, co stało się powodem ponownego zejścia do podziemia NOW-NZW. Od lutego 1946 r. Kozłowski, teraz pod pseudonimem „Bunt”, dowodził oddziałem „Błysk”, funkcjonującym w strukturach Armii Polskiej w Kraju (APwK). Aresztowany przez wadowicki PUBP w sierpniu 1946 r. stanął przed krakowskim Wojskowym Sądem Rejonowym, który w grudniu tego samego roku, podczas sesji wyjazdowej w Wadowicach, skazał go na karę śmierci. Stracony w więzieniu Montelupich 17 stycznia 1947 r., został pogrzebany na Cmentarzu Rakowickim.

Szczałki „Bunta” odnaleziono w 2018 r. podczas prac prowadzonych przez archeologów i historyków z Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN. Uroczystości pogrzebowe ppor. Kozłowskiego odbyły się w kościele pw. św. Jakuba w Rzykach 19 września 2020 r. Odznaczony pośmiertnie przez prezydenta Krzyżem Oficerskim Orderu

Odrodzenia Polski żołnierz został pochowany z wojskową asystą na cmentarzu parafialnym w swojej rodzinnej wsi.

4. Gańczak F., *Jan Sehn. Tropiciel nazistów*, Wydawnictwo „Czarne”, Wołowiec 2020, 263 [1] s., fot.

oprawa twarda, 22 cm

Nie ma przestępstw, przy dokonywaniu których sprawca nie pozostawiłby śladów po sobie – twierdził sędzia Jan Sehn, bohater opowieści biograficznej Filipa Gańczaka. A jednak mimo że nazistowscy zbrodniarze pozostawili w Polsce miliony śladów, na czele z największym, zlokalizowanym w Auschwitz, ich ukaranie okazało się możliwe tylko w ograniczonym stopniu. Ta książka pozwala zrozumieć, dlaczego tak się stało.

(prof. dr hab. Antoni Dudek, UKSW w Warszawie)

Zapomniany sędzia śledczy, przez prawie całe zawodowe życie związany ze ściganiem nazistowskich zbrodniarzy, doczekał się wreszcie biografii. Znakomitej.

(Piotr Litka, dziennikarz, „Tygodnik Powszechny”)

Wśród przedstawionych w publikacji hitlerowskich zbrodniarzy wojennych, przeciwko którym proces przygotowywał krakowski prawnik dr Jan Sehn, Autor osobny rozdział poświęcił SS-Obersturmbannführerowi Rudolfowi Hössowi. Po procesie i skazaniu go na karę śmierci były komendant obozu koncentracyjnego Auschwitz został przewieziony do więzienia w Wadowicach. Höss oczekiwał tu na egzekucję, którą przeprowadzono 16 kwietnia 1947 r. w Oświęcimiu, dokonał aktu konwersji oraz napisał list do żony i dzieci.

Publikacja zawiera bibliografię oraz indeks osobowy.

5. Golik D., *Aleksander Stawarz – obrońca beskidzkiego rygla, w: Małopolscy bohaterowie Września 1939*, red. F. Musiał, M. Wenklar, Instytut Pamięci Narodowej w Krakowie, Kraków 2020, s. 47-51, il. kolor.

oprawa miękka, 23 cm

Opowieść o Aleksandrze Stawarzu (1896-1942), legionście, żołnierzu gen. Karola Trzaski-Durskiego z czasu walk w Karpatach (1915 r.) i płk. Józefa Hallera z okresu walk pod Rarańczą (luty 1918 r.), dowódcy batalionu w wojnie polsko-bolszewickiej. W dwudziestoleciu międzywojennym płk Stawarz, czterokrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych i Krzyżem Virtuti Militari V kl., pełnił m.in. funkcję zastępcy dowódcy jednostek wojskowych w Kowlu (50 Pułk Piechoty Strzelców Kresowych) i Bielsku (3 Pułk Strzelców Podhalańskich) oraz dowódcy 1 Pułku Piechoty Legionów w Wilnie. W latach 1935-1939 dowodził wadowickim 12 Pułkiem Piechoty. W czasie kampanii wrześniowej stał na czele 2 Brygady Górskiej Strzelców, która

bronila beskidzkich przejść górskich. Podczas okupacji zaangażowany w działalność konspiracyjną, kierował Okręgiem Krakowskim Związku Czynu Zbrojnego (ps. „Leśniczy”), któremu podlegała m.in. wadowicka komórka ZCZ. Po aresztowaniu przez Niemców został osadzony w obozie koncentracyjnym w Auschwitz-Birkenau, gdzie zaangażował się w konspirację, wchodząc w skład grupy rtm. Witolda Pileckiego. W czerwcu 1942 r. został rozstrzelany pod ścianą straceń bloku 11. W obozie zginęła także żona płk. Stawarza, Maria.

Był jednym z tych, którzy wywalczyli Polsce niepodległość, a później obronili ją w walkach o granice. Jako zawodowy oficer wychował w okresie międzywojennym całe pokolenie żołnierzy Wojska Polskiego, a gdy ponownie trzeba było chwycić za broń, twardo stawiał czoła niemieckim i słowackim jednostkom podczas kampanii wrześniowej. Zginął zamordowany w KL Auschwitz, osadzony w tym obozie za działalność konspiracyjną.

(D. Golik, *Aleksander Stawarz*, s. 47)

Publikacja zawiera indeks nazwisk i bibliografię.

6. **Górny Śląsk. Jura i Podbeskidzie**, red. M. Franaszek, D. Mastek, D. Sarnowski, J. Skalski, M. Zielińska, Wydanie II, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2019, 224 s., fot., mapy
oprawa miękka (grzebieniowa), 20 cm

Publikacja zawiera opis 20 tras rowerowych, prowadzących m.in. po podbeskidzkich szlakach. Wadowice znalazły się na trasie zatytułowanej „Stawy i kościoły” (s. 157-164), prowadzącej do miasta z Oświęcimia przez Porębę Wielką i Woźniki.

Przewodnik rowerowy „Górny Śląsk, Jura i Podbeskidzie” powstał z myślą o tych wszystkich, którzy chcą – wykorzystując choćby tylko pojedyncze wolne dni, a nawet popołudnia – przełamywać codzienność życia w wielkim mieście i poznawać z rowerowego siodełka jego bliższe (a czasem także szerzej pojęte) okolice.

(O Przewodniku)

7. **Graff T., Najstarsze bractwo różańcowe w Wadowicach 1616-1822**, „Historia-Hereditas-Ecclesia”, t. 8, Księgarnia Akademicka, Kraków 2020, 241 s., il. kolor.
oprawa twarda, 24,5 cm

Praca stanowi erudycyjną monografię najstarszego bractwa różańcowego w Wadowicach, którego działalność ukazano na szerszym tle funkcjonowania miasta w epoce nowożytnej. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt wyjątkowej skrupulatności i dokładności autora, który swe długoletnie badania nad dziejami uniwersytetu i związków Krakowa z Wadowicami spożytkował podczas pisania rozprawy. Czytelnik otrzymał

nie tylko erudycyjną monografię *de facto* jedyne funkcjonującego w Wadowicach bractwa, ale przede wszystkim rozprawę o dziejach miasta oraz życiu codziennym jego mieszkańców i okolicznych miejscowości. Z tych względów po pracę tę sięgną nie tylko badacze zajmujący się dziejami ruchu brackiego w epoce nowożytnej, miłośnicy historii regionalnej, ale i historycy zajmujący się życiem codziennym, historią społeczną czy także mikrohistorią.

(Z recenzji dr. hab. Wiktora Szymborskiego)

Publikacja zawiera indeks nazwisk i bibliografię.

8. **Graff T., Wołyniec B., Wróbel E.E.** CSFN, *Mikołaj Zebrzydowski 1553-1620 Szkic biograficzny*, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2020, s. 258, il., fot. kolor.
oprawa twarda, 24,5 cm

Niniejsza książka [- -] jest pierwszą próbą spojrzenia na osobę Mikołaja Zebrzydowskiego wielowymiarowo i wielowątkowo, gdyż tylko w taki sposób można lepiej zrozumieć tę barwną i zasłużoną dla kultury i Kościoła postać. Przede wszystkim zaś dla samej Kalwarii Zebrzydowskiej – miasta uznającego go za swego założyciela, od którego też wzięło swoją nazwę.

[- -] Obraz Zebrzydowskiego, który wylania się z przeszłości, ukazuje człowieka o niezwykle złożonej osobowości. Z jednej strony to magnat, którego duma i ambicja były powszechnie znane i podkreślane zarówno przez wrogów, jak i kronikarzy próbujących zachować obiektywizm, a jednocześnie człowiek pełen pokory (widocznej szczególnie pod koniec życia), którą często uważano za fałszywą i dewocyjną. Z drugiej strony to dzielny obrońca Ojczyzny, robiący błyskotliwą karierę przy boku kanclerza Jana Zamojskiego, a jednocześnie opozycjonista wobec legalnego władcy i przywódcą rokoszu, który był wojną domową i doprowadził do bratobójczej walki. To także wierny syn Kościoła, pobożny fundator kościołów, przyjaciel zakonów i człowiek ceniony przez Stolicę Apostolską, co nie przeszkadzało mu jednocześnie w czasie rokoszu czynnie współpracować z innowiercami, narażając się w ten sposób na nieustanne wypominanie tego faktu przez przeciwników. „Przy tym wszystkim miał on niczym nie zmącone przekonanie, że wszystkie jego decyzje i wybory płyną z czystych intencji i pragnienia działania dla dobra Ojczyzny, zgodnie z własnym sumieniem.

(Z Zakończenia)

Publikacja zawiera indeks osobowo-geograficzny oraz bibliografię.

9. **Jaworska M., Antoni Durski.** *Kolekcja pamiątek ze zbiorów Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, Matrix-*

**-Druk Sp. z o.o. Sp.k., Warszawa 2020, 80 s., il., fot. kolor.
oprawa miękka, 20 cm**

Publikacja autorstwa Marzeny Jaworskiej, kierownik Działu Naukowego Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, poświęcona jest Antoniemu Durskiemu (1854-1908), działaczowi Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” we Lwowie i naczelnikowi Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolskich w Austrii, młodszemu bratu zmarłego w Wadowicach gen. Karola Trzaski-Durskiego (1849-1935).

Wśród osób zasłużonych dla Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” należałoby wymienić wiele nazwisk, ale bez wątpienia najwybitniejszą postacią był Antoni Durski. W jego osobie sokolstwo zyskało jednego ze swoich najofiarniejszych działaczy. W drugiej połowie XIX i na początku XX w. był postacią znaczącą nie tylko we Lwowie, ale i na ternie całej Galicji. Swoją działalnością zyskał sobie wielki autorytet, szacunek i poważanie. Wyrazem tego był pomnik na Cmentarzu Łyczakowskim, ufundowany po jego śmierci ze składek Towarzystwa.

(Ze Wstępu)

**10. Joasia. Siłaczka z Lgoty, red. R. Góralczyk, współpr. S. Putek, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Lgota, Drukarnia SCAL-BIS, Lgota 2020, 122 [2] s., il., fot. kolor., faksymile
oprawa miękka, 23,5 cm**

Szkoła była Jej życiem i pasją. Od dziecka marzyła by zostać nauczycielką i szerzyć oświatę wśród ludzi. Spełnieniu tego marzenia podporządkowała swoją edukację, pracę zawodową, działalność społeczną, życie rodzinne. Osiągnęła założony cel. Traktowała pracę wychowawcy i pedagoga jako obowiązek społeczny i nakaz moralny. Poświęciła się pracy dla dobra społecznego, dla dzieci i dorosłych mieszkańców wsi. Do końca pozostała wierna ideałom młodości, stawiając przed sobą coraz to nowe wyzwania. Pełna energii i wiary w posłannictwo, dążyła do celu, nie poddawała się przeciwnościom losu. Jej dzieje są niezwykle interesujące.

Matylda Boroń. Świadomie wybrała pracę nauczycielki, została pedagogiem w szkole, którą sama ukończyła. Większość swojego życia związała z rodzinną miejscowością. Swoim postępowaniem dawała świadectwo więzi z „małą ojczyzną” – Lgotą. [- -]

[- -] niniejsza publikacja Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Wsi Lgota. Przybliża zarówno mieszkańcom Lgoty, jak i szerszemu gronu czytelników, postać i działalność Matyldy Boroń. Zawiera tekst autobiograficznej noweli „Joasia” jej autorstwa opatrzone przypisami redakcyjnymi, wiersze okolicznościowe autorki, informacje biograficzne oraz wspomnienia o Matyldzie Boroń. Prezentuje również dokumenty i fotografie z jej

życia zawodowego, społecznego i rodzinnego.

(Od Wydawcy)

- 11. Kamieniecki M., *Bardzo ludzka świętość. Rozmowy o Janie Pawle II – Świętym, Stowarzyszenie Kulturalno-Wychowawcze im. ks. Piotra Skargi w Jarosławiu, Drukarnia Techgraf Łańcut, Jarosław 2019-2020, 429 [3] s., fot. kolor. oprawa twarda, 24,5 cm***

Publikacja [- -] zawiera zamieszczone w sposób alfabetyczny przemyslenia i releksje różnych ludzi, którzy byli świadkami pontyfikatu Jana Pawła II. Wśród nich są: duchowni (kardynałowie, biskupi, kapłani), siostry zakonne, osoby świeckie (naukowcy, ludzie kultury oraz koledzy z lat szkolnych z Gimnazjum w Wadowicach). Swoimi rozważaniami dzielą się także przedstawiciele tzw. środowiska, a więc osoby, z którymi ksiądz, biskup, wreszcie kardynał Wojtyła – jeszcze w czasach krakowskich – przemierzał górskie szlaki czy organizował spływy po mazurskich jeziorach. [- -] Po rozpoczęciu procesu beatyfikacyjnego wywiady – świadectwa zawarte w tej książce były publikowane na łamach „Naszego Dziennika” w cotygodniowym dodatku „Największy z rodu Słowian”. Ukazywały się do momentu beatyfikacji, 1 maja 2011 roku.

(Ze Wstępu Autora)

Wśród wywiadów Czytelnik znajdzie m.in. rozmowy z szkolnymi kolegami Karola Wojtyły – Stanisławem Jurą (zm. 2012 r.), Eugeniuszem Mrozem (zm. 2020 r.), Witoldem Karpińskim (zm. 2010 r.) i Jerzym Klugerem (zm. 2011 r.). Spośród osób duchownych i konsekrowanych wywiadów Autorowi udzielili: ks. bp Józef Guzdek – ordynariusz połowy Wojska Polskiego, ks. infułat Jakub Gil i ks. infułat Kazimierz Suder (zm. 2012 r.) – obaj długoletni proboszczowie wadowickiej parafii pw. Ofiarowania NMP, s. Magdalena Strzelecka CSFN (zm. 2020 r.) – nazaretanka, katechetka i kustosz muzeum papieskiego, oraz o. dr hab. Tadeusz Szczepan Praškiewicz OCD, karmelita bosy, były prowincjał Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych, a obecnie relator watykańskiej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych i Referatu Spraw Beatyfikacyjnych w krakowskiej Kurii Metropolitalnej.

- 12. Kindziuk M., *Emilia i Karol Wojtyłowie. Rodzice św. Jana Pawła II, Wydawnictwo Esprit, Wydawnictwo „W drodze”, Kraków 2020, 490 [2] s., [64] s. tab., faksymile, fot., il., portrety oprawa twarda, 22 cm***

Cieszę się, że powstała – pierwsza – książka biograficzna o rodzicach św. Jana Pawła II. Wyrażam radość tym bardziej, że rozpoczął się proces beatyfikacyjny Rodziców Papieża Polaka.

Ufam, że książka ta przyczyni się do lepszego poznania rodziny Wojtyłów, a przez to do głębszego zrozumienia samego Jana Pawła II. Nie ulega bowiem wątpliwości, że duchowa postawa przyszłego Papieża i świętego uformowała się w rodzinie, dzięki wierze rodziców.

(Ze Wstępu kard. Stanisława Dziwisza)

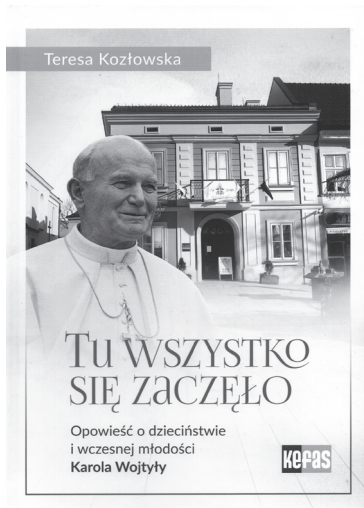
**13. Kozłowska T., *Tu wszystko się zaczęło*,
Wydawnictwo Kefas, Warszawa 2020,
229 [3] s., il.
okładka miękka, 21 cm**

W Wadowicach zaraz po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przyszedł na świat Karol Józef Wojtyła. Oprócz rodziny duży wpływ na zarys jego duchowego wizerunku miała atmosfera rodzinnego miasta. Tutaj Jan Paweł II rozpoczął podróż, która zawiodła go do świętości. Tutaj [- -] wszystko się zaczęło. I życie się zaczęło, i szkoła się zaczęła, i studia się zaczęły, i teatr się zaczął, i kapłaństwo się zaczęło.

Rozpocznijmy wraz z Karolem wędrówkę po kraju lat dziecińczych. Będziemy mu towarzyszyć od momentu narodzin po rok 1938, kiedy to opuścił swoją małą ojczyznę. Poznamy osiemnaście lat życia przyszłego papieża. W swoich wspomnieniach z wielkim sentymentem powracał do tamtych czasów.

(Ze Wstępu)

Tekst wzbogacają ilustracje pochodzące z archiwów kurii krakowskiej, prywatnych zbiorów Eugeniusza Mroza oraz zbiorów muzealnych, w tym z archiwum Muzeum Miejskiego w Wadowicach. Publikacja zawiera bibliografię.

**14. Małopolska. Katalog atrakcji turystycznych, Małopolska Organizacja Turystyczna, Departament Turystyki i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Zespół ds. Gospodarki Turystycznej, Wydawnictwo Euro Pilot Sp. z o.o., Wydanie VIII, [Kraków] 2020, 68 s., fot. kolor., mapy
oprawa miękka, 30 cm**

Rodzinne miasto świętego Jana Pawła II można zwiedzić, spacerując Szlakiem Karola Wojtyły. Przyszły papież przyszedł na świat w skromnym mieszkaniu przy ul.

Kościelnej 7, w której obecnie mieści się Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II. W sąsiedztwie domu przyszłego papieża, w budynku z początku XIX w., znalazło swą siedzibę Muzeum Miejskie. Ulica Kościelna prowadzi na wadowicki rynek, czyli Plac Jana Pawła II. Tu, na rogu ulicy i rynku, stoi późnobarokowa bazylika Ofiarowania NMP wniesiona w XVIII w. Kościół znany jest przede wszystkim jako miejsce chrztu Karola Wojtyły; neogotycką chrzcielnicę można zobaczyć w kaplicy Świętej Rodziny. Wierni przybywają do bazyliki także przed cudowny obraz MB Nieustającej Pomocy. Z kolei w wielu kawiarniach na wadowickim rynku można spróbować „papieskich kremówek”.

(Małopolska. Katalog atrakcji turystycznych, s. 10)

**15. Małopolska. Mapa turystyczna, Małopolska Organizacja Turystyczna, Wydawnictwo Euro Pilot Sp. z o.o., Wydanie VII, [Kraków] 2019, fot. kolor., mapy
mapa, 69 x 96 cm, zł. 23 x 12 cm**

Kolejne wydanie mapy turystycznej Małopolski opracowanej przez MOT. Uwzględniła ona uwzględnia najważniejsze atrakcje województwa, m.in. z obiektami Szlaku Architektury Drewnianej, parkami narodowymi i miejscowościami uzdrowiskowymi, szlakami górskimi i rowerowymi. Niewątpliwym atutem opracowania są opisy wybranych miast wraz z ich planami oraz licznych w Małopolsce atrakcji turystycznych: muzeów, zamków czy dworów.

Wśród opracowanych punktów nie zabrakło Wadowic z krótkim opisem historii miasta oraz miejsc, które każdy turysta powinien tutaj zobaczyć.

**16. Małopolska. Szlak Architektury Drewnianej, Małopolska Organizacja Turystyczna, Departament Turystyki i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Zespół ds. Gospodarki Turystycznej, Wydawnictwo Euro Pilot Sp. z o.o., Wydanie VII, [Kraków] 2019, 32 s., fot. kolor., mapy
oprawa miękka, 21 cm**

Urokliwe kościoły, smukłe cerkwie, wspaniałe dwory, eleganckie wille i proste, ale jakże malownicze chaty... Wszystko z drewna. Takie właśnie niepowtarzalne obiekty pozwala zobaczyć Szlak Architektury Drewnianej. W województwie małopolskim szlak ten liczy ponad 1500 km i obejmuje 255 różnorodnych budowli i zespołów zabudowy. Wśród nich do najbardziej znanych należą oczywiście te wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO – kościoły w Binarowej, Dębnie, Lipnicy Murowanej i Sękowej. [- -] Lecz obiekty wpisane na Listę [- -] to tylko maleńki wycinek z listy niezwykle cennych obiektów znajdujących się na małopolskim szlaku.

Trzeba bowiem pamiętać, że zabytkowa architektura drewniana, nieodłączny element polskiego krajobrazu, najlepiej zachowała się właśnie w Małopolsce. Pięknie też stapia się z tutejszym otoczeniem – zielonymi dolinami, malowniczymi pagórkami i wyniosłymi górskimi szczytami.

(Małopolska. Szlak Architektury Drewnianej, s. 1)

Wśród obiektów, które przedstawiono w opracowaniu, znalazła się również zabytkowa, XIX-wieczna drewniana zabudowa lanckorońskiego rynku.

**17. Małopolska. Trasa Światowego Dziedzictwa UNESCO, Małopolska Organizacja Turystyczna, Departament Turystyki i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Zespół ds. Gospodarki Turystycznej, Wydawnictwo Euro Pilot Sp. z o.o., Wydanie VII, [Kraków] 2019, 36 s., fot. kolor., mapy
oprawa miękka, 19 cm**

Lista Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO została powołana do życia w 1972 r. Zgodnie z nazwą jej ideą jest ochrona najcenniejszych zabytków i regionów świata, ważnych nie tylko z punktu widzenia historycznego, ale też kulturowego czy przyrodniczego. Znalezienie się w prestiżowym wykazie, jakim stała się Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO, nie jest łatwe. Nominowane obiekty muszą spełniać szereg kryteriów, a o ich wpisaniu do rejestru decyduje specjalny komitet. Warunkiem koniecznym, choć niewystarczającym, jest wyjątkowa i uniwersalna wartość zgłaszanego miejsca oraz jego autentyczność. Oprócz dóbr natury i kultury od 1992 r. wyróżnia się też dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze, zwane krajobrazem kulturowym, stanowiące wyraz współzależności między człowiekiem a jego naturalnym otoczeniem. W Polsce przykładem takiego miejsca jest zespół architektoniczno-parkowy w Kalwarii Zebrzydowskiej.

Obecnie na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO znajdują się 1092 miejsca i obiekty [- -] pochodzące ze 167 państw. W Polsce do dziedzictwa UNESCO zaliczono 29 dóbr, 14 z nich znajduje się na terenie województwa małopolskiego (dane na 6.02.2019).

(Małopolska. Trasa Światowego Dziedzictwa UNESCO, s. 1)

**18. Małopolska. Zamki i muzea, Małopolska Organizacja Turystyczna, Departament Turystyki i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Zespół ds. Gospodarki Turystycznej, Wydawnictwo Euro Pilot Sp. z o.o., [Kraków] 2020, 40 s., fot. kolor., mapy
oprawa miękka, 21 cm**

W opracowaniu znalazły się dwa wadowickie muzea – Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II i Muzeum Miejskie oraz ekspozycja w Interaktywnym Centrum Pszczelarstwa Apilandia w Kleczy Dolnej. Natomiast wśród znajdujących się w okolicach Wadowic zamków i ich ruin Autorzy przewodnika wymienili i krótko opisali obiekty w Lanckoronie (ruiny zamku królewskiego i twierdzy konfederatów barskich), Suchej Beskidzkiej („Mały Wawel”) oraz Wygiełzowie (zamek Lipowiec).

**19. Mróz E., *Historia niezwyklej przyjaźni*, współpr. red. M. Burghardt, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2020, 191 [1] s., faksymilia, fot., il., portrety
okładka miękka ze skrzydełkami, 21 cm**

Książka Eugeniusza Mroza to fascynujący zbiór wspomnień osnutych wokół osoby Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Jest swego rodzaju reminiscencją, rozpoczynającą się od wspomnień z lat spędzonych w Limanowej. Następnie rodzina Mrozów przeprowadza się do Wadowic, tu sąsiadując z państwem Wojtyłami. Eugeniusz i Karol jako rówieśnicy uczą się w tej samej szkole, w tej samej klasie i obracają w tym samym gronie przyjaciół. Autor pokrótce opowiada o kolegach, przedstawia sylwetki profesorów, mówi o sporcie i turystyce, o szkolnym teatrze, w którym – nie Karol Wojtyła, jak można by się spodziewać – ale „Trzy Gracie”. Tę idyllę przerywa wybuch II wojny światowej, ginie co czwarty z chłopców, stąd ze wzruszeniem czyta się o kolejach losów absolwentów wadowickiego gimnazjum. Jako że prawdziwa przyjaźń nie umiera, a ciężkie doświadczenia łączą, to grono papieskiej klasy zbiera się cyklicznie na spotkaniach koleżeńskich absolwentów rocznika 1938, choć z biegiem lat coraz mniej liczne. Ostatnie spotkanie z udziałem Jana Pawła II miało miejsce w 2002 roku. Historię tej przyjaźni uzupełnia zbiór listów, jakie kardynał Karol Wojtyła, a potem Jan Paweł II wysłał na przestrzeni 35 lat (1970-2005) do Eugeniusza Mroza.

(Ze Wstępu dr Marty Burghardt)

**20. Nowakowski A., *Tragedia barwałdzka 24 listopada 1944 roku. Relacje naocznych świadków*, Wydanie II uzupełnione, Drukarnia i Wydawnictwo „Grafikon”, Wadowice 2020, 83 [1] s., tabl., fot.
oprawa miękka, 21 cm**

[-] publikacja ma za zadanie przybliżenie Czytelnikom, a zwłaszcza młodzieży i wychowawcom, genezy, przebiegu i skutków wypadku na tle ówczesnych możliwości ratowniczo-technicznych i medycznych. Ukazuje ona ogrom poświęcenia mieszkańców, służb medycznych, ratowniczych i innych ludzi dobrej woli, solidarnie zjednoczonych w wysiłkach na rzecz niesienia ulgi w nieszczęściu i cierpieniu. W publikacji zawarte

są wypowiedzi osób, które choć przeżyły katastrofę, to jednak jej skutki zdrowotne odczuwają do końca życia. Relacje świadków, zwłaszcza tych, którzy pomagali rannym bądź przypadkowo zetknęli się z nimi, są przepełnione grozą i dramatyzmem. [- -] Ponadto przedstawiono tu dramatyczne zdarzenia, które doprowadziły do kolejnej katastrofy kolejowej (pociągu towarowego) w okolicach Kalwarii w lecie 1945 r., ale bez tragicznych następstw.

(Ze Wstępu)

[- -] Po lekturze z pewnością należy podkreślić, że Autor osiągnął zamierzony cel. Ta [- -] książka została oparta na rzetelnej kwerendzie i właściwej interpretacji dostępnych źródeł [- -]. Reasumując, książkę tę polecam nie tylko zawodowym historykom i miłośnikom historii kolejnictwa, ale również każdemu, kto jest zainteresowany lokalną historią „małej ojczyzny” [- -].

(Z recenzji dr. hab. Tomasza Graffa)

Publikacja stanowi kontynuację, rozszerzenie i uzupełnienie pierwszego wydania zatytułowanego: *Tragedia barwałdzka 24 listopada 1944 roku. Relacje wielu świadków* [Wadowice 2008]. Ukazała się dzięki wsparciu Urzędu Miasta Kalwarii Zebrzydowskiej.

21. Okolice Zegadłowicza, red. H. Czubała, W. Próchnicki, K. Wądołny-Tatar, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2020, 432 s., il., fot. kolor¹.

oprawa miękka, 27 cm

22. Oni nie doczekali... Historia pacyfikacji wsi Lgota, oprac. E. Wyroba, współpr. A. Buś, Wydanie II, Drukarnia SCAL-BIS, Wadowice-Tomice 2019, 36 s., fot., faksymile

oprawa miękka, 22,5 cm

Sfinansowana przez Urząd Gminy w Tomicach publikacja poświęcona jest pacyfikacji wsi Lgota, którą – w odwecie za śmierć żandarmów z rąk partyzantów sowieckich – przeprowadził niemiecki oddział w niedzielę 29 października 1944 r. W przysiółku Podlas zamordowano wówczas i spalono, w podpalonych wcześniej zabudowaniach gospodarczych i mieszkalnych, ośmioro mieszkańców wsi. Rozstrzelano wówczas: Adolfa Bednarza, Andrzeja Curzydło, Alojzego Nowickiego, Wincen- tego Wojtasa, jego żonę Annę i starszego brata Władysława, Franciszka Wołocha.

¹ Zob. artykuł recenzyjny dr. Joanny Kulczyńskiej-Kruk, *Okolice Zegadłowicza – od miejsca autobiograficznego do miejsca pamięci*, s. 215-231.

Marię Ochman, najstarszą z zabitych tego dnia mieszkankę Lgoty, w której płonącej stodole palono zwłoki rozstrzelanych, Niemcy zamordowali kolbami karabinów. Ofiary kaźni pochowano pod lasem, a w marcu 1945 r. ekshumowano i przeniesiono na cmentarz parafialny w Witanowicach.

Książka, do której dołączono płytę CD, wydana w 75. rocznicę pacyfikacji Lgoty, jest jednocześnie ostatnią pracą zmarłego w 2019 r. regionalisty Edwarda Wyroby².

23. *Rzeka i jej otoczenie*, oprac. G. Jankowski, U. Myga-Piątek, G. Tomik, K. Witkowski, A. Wolski, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wadoviana”, Wydawnictwo i Drukarnia Nova Sandec, 2020, 80 s., fot. kolor. oprawa miękka, 24 cm

W prezentowanej [- -] publikacji, która ukazała się wysiłkiem Lokalnej Grupy Działania „Wadoviana”, poruszona została problematyka wzajemnego oddziaływania rzeki i powstałego wokół niej otoczenia.

[- -] publikacja jest wyrazem relacji człowieka z rzeką, które to relacje zaprezentowane są na przestrzeni pięciu artykułów. Karol Witkowski [Instytut Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie], na łamach swojego artykułu, przybliża zlewnię Skawy w jej wymiarze geograficznym i przyrodniczym, opisując uwarunkowania jej powstania i przemian. U Grzegorza Jankowskiego [Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. W. Korfanteo w Katowicach] można zapoznać się z pojęciem przestrzeni nadrzecznej, jej znaczeniem w lokalnym krajobrazie, we wzajemnych relacjach. Podobną problematykę prezentuje Urszula Myga-Piątek [Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego], opisując specyficzną formę krajobrazu, która wykształciła się wzdłuż dolin rzecznych, podkreślając długie trwanie otoczenia rzeki. Warto pamiętać o tej harmonii, wzajemnych relacjach. Tekst Aleksandra Wolskiego [Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa] stanowi zwrócenie uwagi na złożoność wzajemnych relacji rzeka a społeczność nadrzeczna, ukazane zostały aspekty subtelnych zależności, relacji, możliwości współpracy a nade wszystko wzajemnej potrzeby bycia razem. Tekst Gabrieli Tomik [Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej], ostatni z publikowanych jest zasygnalizowaniem możliwości wykorzystania rzeki przez jej otoczenie, zagrożeń płynących z zaniedbań i nauki szacunku do rzeki.

(Ze Wstępu dr. Aleksandra Wolskiego)

² Biogram Edwarda Wyroby w: *Publikacje za rok 2003*, oprac. T. Ratajczak, M. Witkowski, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2019, nr 22, s. 176.

24. Szpąderski M., *Tożsamość fotografią pisana*, Stowarzyszenie Wspólnota Gaude Mater, Częstochowa 2019, 79 [1] s., fot. kolor.

oprawa twarda, 30 cm

Są to zdjęcia zrobione podczas bardzo ważnych i tych bardziej powszednich wydarzeń w Częstochowie, Warszawie, Oświęcimiu, Krakowie, Brzegach i Wadowicach, łączących Polaków i skłaniających do refleksji nad swoim życiem i tożsamością. Pokazują też parę zdjęć z częstochowskiej Nekropolii, dla przypomnienia, że elementem naszej Tożsamości jest też pamięć o tych, którzy odeszli. Wśród prac są także bardziej osobiste, związane z bohaterką i niezwykłą historią mojego dziadka ppłk. Kazimierza Szpąderskiego.

(Ze Wstępu Autora)

Autor albumu, Michał Szpąderski, to znany częstochowski fotograf, organizator konkursów i animator działań w tej dziedzinie sztuki. Jest fundatorem i prezesem zarządu Fundacji Festiwal Sztuki Fotoreportażu, nauczycielem fotografii. Dziadek Autora – ppłk Kazimierz Szpąderski, był absolwentem wadowickiego gimnazjum (1917 r.), legionistą, a w II Rzeczypospolitej oficerem wywiadu. Po kampanii wrześniowej 1939 r. aresztowany i więziony w Starobielsku, został zamordowany przez Sowietów w Moskwie w 1940 r.

25. Świętek W., *Śmierć i wygnanie, czyli wojenny pamiętnik sołtysa wierszem*, Wydawnictwo Przyjaciela Ludu, Kraków 1947, 63 s., reprint, oprac. M. Biel-Pająkowska, przypisy P. Malata, Drukarnia i Wydawnictwo „Grafikon”, Wadowice 2020, 20 s., il, rys., fot. kolor.

oprawa miękka, 21 cm

Wydana w 75. rocznicę zakończenia II wojny światowej publikacja jest efektem społecznej pracy badawczej wspartej finansowo przez gminę Wadowice, Stowarzyszenie Wadowickie Inicjatywy Obywatelskie oraz związane z Chocznią rodziny.

Reprint napisanego wierszem pamiętnika ówczesnego sołtysa Choczni Władysława Świętka (1886-1956) został opatrzony przypisami i objaśnieniami oraz zestawieniem wojennych strat osobowych i materialnych wsi Chocznia. Autor dzieła *Śmierć i wygnanie, czyli wojenny pamiętnik sołtysa wierszem* był żołnierzem I wojny światowej, jeńcem rosyjskim i sybirakiem, zaś w II Rzeczypospolitej związał się z ruchem ludowym i zwolennikiem dr. Józefa Putka. W 1935 r. Świętek objął funkcję sołtysa wsi, którą – jako dobrze władający językiem niemieckim – sprawował także podczas hitlerowskiej okupacji. Dramaty i tragiczne wydarzenia z lat wojny (m.in. stratę swoich synów, zamordowanych przez Niemców w 1942 r.) spisywał na bieżąco

w pamiętniku, który wydał za namową Putka w 1947 r., rok po rezygnacji z funkcji sołtysa Choczni. Zmarł w 1956 r.

**26. Wadowickie Środowisko Artystyczne 2020. Katalog Wystawy, Wadowickie Centrum Kultury im. M. Wadowity w Wadowicach, Drukarnia i Wydawnictwo „Grafikon”, Wadowice 2020, 54 [1] s., fot. kolor.
oprawa miękka, 22 cm**

Po raz szósty na przestrzeni minionego ćwierćwiecza zapraszamy Państwa do zapoznania się z dorobkiem artystycznym malarzy, rysowników, grafików i rzeźbiarzy związanych z Wadowicami i ziemią wadowicką. W wystawie uczestniczą twórcy amatorzy oraz artyści plastycy mieszkający, tworzący, pracujący lub artystycznie związani z Wadowicami i najbliższą okolicą.

Pierwsza zbiorowa wystawa odbyła się w 1995 roku z inicjatywy Anny Zajęc, wieloletniej animatorki Wadowickiego Centrum Kultury. Wystawa była artystycznym i frekwencyjnym sukcesem, co zaowocować musiało decyzją o kontynuowaniu pomysłu i przygotowywaniu kolejnych wystaw w pięcioletnim cyklu. Od tego czasu staramy się prowadzić dalej dzieło naszej koleżanki, organizując wystawy początkowo jeszcze określane jako wystawy Wadowickiego Środowiska Plastycznego, a od 2005 roku Wadowickiego Środowiska Artystycznego. Każda z wystaw jest dla nas niepowtarzalną okazją do spotkania się w gronie lokalnych artystów w nader twórczej i artystycznie inspirującej atmosferze, wzajemnego poznania się i wymiany doświadczeń.

*(Ze Wstępu Piotra Kowalczyka,
koordynatora projektu „Wadowickie Środowisko Artystyczne”)*

W wystawie, którą zaaranżował profesor krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych dr hab. Tomasz Wójcik, wzięło udział 48 artystów. Z tego grona 8 osób wystawiało swoje prace w ramach Wadowickiego Środowiska Artystycznego (do 2010 r. Wadowickiego Środowiska Plastycznego) już po raz szósty, 21 artystów uczestniczyło w projekcie po raz pierwszy.